

УДК 004.031.4/.451.62:316.776.23:37.01:007

СТОЯНОВА Дарина Федорівна,

кандидат філологічних наук, доц. кафедри загального та слов'янського мовознавства філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна; e-mail: dari_bg@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню основних проблем взаємодії суб'єктів освіти під час онлайн-навчання. Особливу увагу звернено на феномен спілкування між викладачами та студентами як основну і найважливішу форму успішної педагогічної взаємодії. Розглядаються різні види можливих ризиків, поява яких у ході освітнього процесу зумовлена раптовими та терміновими змінами сучасної освітньої системи, пов'язаними з розповсюдженням коронавірусної інфекції.

Ключові слова: взаємодія, суб'єкти освіти, онлайн-навчання, традиційне навчання, ризик.

Постановка проблеми. Взаємодія викладачів та студентів як концептуальна засада освітнього процесу спрямована на конструктивне, ефективне та оптимальне вирішення його поточних задач, а також на досягнення кінцевої мети – формування майбутнього спеціаліста-професіонала. Це цілеспрямований, організований, добре структурований двосторонній процес між двома, відносно самостійними, соціальними системами, процес взаємного проникнення та взаємних змін, який ґрунтується на найвищих гуманістичних принципах толерантності, взаємоповаги, здатності приймати позицію іншого [7].

Педагогічна взаємодія сприймається як творчий процес, як творче спілкування викладача та студентів [15], як «неперервний діалог, націлений на підвищення активності студентів» [12, с. 152] з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, особистого досвіду, специфіки потреб та можливостей, як «співробітництво, яке породжує спільність переживань, почуттів, настроїв, намірів, що

полегшує, як інтелектуальні, так і емоційні контакти» [5, с. 95]. Хоч учасники освітнього процесу є рівноправними, функцію його спрямування та визначення орієнтирів виконує викладач, який сприяє формуванню у студентів цілісної, гармонійної особистості, впливаючи на розвиток її інтелектуальної, емоційної, морально-етичної, поведінкової сфери.

Тотальна пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, яка раптово й неочікувано охопила водночас чимало держав, викликала необхідність термінового проведення радикальних реформ у всіх сферах людського життя, в освітній системі зокрема.

Створилася безпрецедентна ситуація, яка змусила запобіжні карантинні заходи ізоляції та самоізоляції сприймати як нову норму повсякденного життя, як нові реалії дійсності. У зв'язку з цим, заклади освіти постали перед нелегким викликом швидкого здійснення переходу на ще не знайому і не апробовану форму онлайн-навчання, мінімізувавши при цьому можливі негативні наслідки такого непрогнозованого і відповідно непідготовленого переходу. В нових екстремальних умовах суб'єкти освітнього процесу відучили певний дискомфорт. Під комфортністю навчання розуміємо сукупність умов, в яких протікає навчальна діяльність, що здатні забезпечити нормальний соціально-психологічний клімат і необхідні зручності [4].

Актуальність дослідження очевидна, адже під час затяжної екзистенційної кризи кожен викладач щодня зіштовхується із цілою низкою труднощів, пов'язаних з налагодженням взаємодії зі здобувачами, пошуками шляхів її успішної реалізації, збереження сприятливої для освітнього процесу академічної атмосфери та максимальної нейтралізації небажаного дискомфорту, що виник в освітньому середовищі.

Аналіз досліджень. Дослідженню взаємодії суб'єктів освітнього процесу присвячено багато праць вітчизняних та закордонних вчених досліджень, які розглядають це питання, враховуючи його інтердисциплінарний характер, з різних перспектив: розробки

моделей комунікативної взаємодії (К. Багрий та О. Гончар), думки та позицій студентів вузів щодо взаємодії між ними та викладачами (Е. Рангелова, І. Петкова, Е. Топольська, П. Марчева), залежності рівня комунікації між учасниками освітнього процесу від атестації викладачів, підвищенні рівня їх кваліфікації тощо (Л. Кондрашова, М. Єсаулова, Г. Нікітіна), візії сучасного викладача та студента вузів (М. Палій, Н. Мисник), специфіку цієї взаємодії в умовах онлайн-формату та дистанційного навчання (Е. Рангелова, М. Степанова, Д. Штерева, В. Шівачева, О. Михайлова, Е. В. Фадеев, Н. Ю. Марчук), ризикології (А. Танева, А. В. Кандаурова, Л. М. Мітіна, І. Югфельд, І. Федотенко).

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні основних найгостріших проблем взаємодії викладачів та студентів під час онлайн-навчання.

Виклад матеріалу. Специфіку взаємодії суб'єктів електронного навчання доцільно розглядати у світлі дидактичних ризиків, які можуть проявлятися під час її перебігу. Ризик як іманентна характеристика будь-якої діяльності, освітньої зокрема [13, с. 86], передбачає ймовірність отримання небажаних результатів для учасників цієї діяльності, появу потенційних для них небезпек. Ризики неможливо уникнути, їх важко спрогнозувати, хоча це треба і варто намагатися зробити. Здебільшого доводиться боротися з їхніми негативними наслідками. Ризик реалізується за певних несприятливих умов, у ситуації так званої невизначеності – невідомій, принципово новій ситуації, такій, яка складається вперше. Прикладом ситуації невизначеності може бути заміщення традиційної організації освітнього процесу її онлайн-формою. У психолого-педагогічній науковій літературі виділяють декілька груп дидактичних ризиків: технічні, технологічні, аксіологічні, виховні (ризики стосунків).

Технічні ризики спричинені недостатнім рівнем забезпеченості суб'єктів освітнього процесу матеріально-технічною базою, неможливістю охоплення мережею Internet невеликих населених

пунктів, якістю програмного забезпечення освітніх майданчиків (платформ) тощо.

Сюди ж зараховуємо і рівень практичної підготовки викладачів та студентів, їхню комп'ютерну грамотність, здатність опановувати та ефективно використовувати нові телекомунікаційні засоби та ресурси.

Технологічні ризики пов'язані з некоректним вибором педагогом адекватних методів, прийомів, способів та засобів онлайн-навчання. Це пояснюється в першу чергу тим, що викладачі не завжди мають змогу адаптувати зміст навчальної дисципліни до особливостей студентської групи, врахувати їхній суб'єктивний життєвий досвід, комунікативні, стилістичні та психологічні бар'єри – тобто перетворити інформацію в «живе знання» [10, с.36].

Під час роботи в аудиторії при безпосередньому візуальному контакті важливим для викладачів джерелом отримання інформації про своїх студентів, їхній інтелектуальний потенціал, духовні сили, інтереси, вподобання, пріоритети, емоційний стан, специфіку сприйняття матеріалу на заняттях тощо було невербальне спілкування, значення якого важко переоцінити для успішного перебігу комунікативної взаємодії.

Такі класичні дидактичні принципи як індивідуалізація навчання та особистісно орієнтований підхід, що є важливою характеристикою традиційної форми навчання, при онлайн-навчанні реалізувати набагато важче. Результати пілотного проєкту, присвяченого актуальним проблемам запровадження дистанційного та онлайн-навчання у деяких вузах Болгарії, ініційованого дослідницькою групою працівників Софійського університету імені Св. Климента Охридського, показує, що студентам бракує неформального спілкування з викладачами [6], яке сприяє зростанню ступеню довіри, доброзичливості та відкритості у взаємодії між суб'єктами освітнього процесу і є особливо необхідним для студентів у стресогенний сесійний період.

Як бачимо, потенційні можливості онлайн-формату у творенні міжособистісних відносин, які є важливою умовою ідентифікації інтелектуальних та емоційно-психологічних особливостей студентів, невисокі.

Крім того, завдяки міжособистісній комунікації відбувається становлення механізмів саморегуляції поведінки студентів, формуються уміння ціле покладання [2]. Утім, можливо, у малокомплектній групі, де навчаються студенти із ступенем відповідальності та мотивації вище середнього, формат онлайн-навчання може показати вищі результати.

Викладачів особливо турбує також відсутність зворотної реакції під час презентації нового матеріалу, їм не вдається визначити, чи зрозумілий матеріал студентам, чи викликає він у них інтерес тощо. Іноді виникають сумніви, чи чують його студенти, чи не розмовляє він сам з собою. [6; 7].

Практика роботи свідчить, що студенти менш відповідально ставляться онлайн-навчання та залишають за собою право не відповідати на поставлені викладачем під час заняття питання.

Звісно, така поведінка студентів визначається, в першу чергу, комплексом прищеплених студентам морально-етичних норм та рівнем їхньої загальної культури, однак саме онлайн формат сприяє поглибленню цього негативного явища. Такі небажані для психофізичного стану викладачів та їхньої професійної продуктивності ситуації частіше виникають, якщо формою проведення заняття обрано класичну лекцію.

Але, як показує практика, використання прогресивних мультимедійних програм далеко не завжди гарантує отримання очікуваного фідбеку від академічної групи.

Цей самий ризик є суттєвим і для студентів, яким доводиться часто тривалий час чекати відповіді від викладачів у месенджерах, чатах, додатках. Швидкість реакцій та оперативність викладачів, їхня мобільність у цьому сенсі часом поступається студентським.

Аксіологічні ризики зумовлені ціннісними пріоритетами викладачів та студентів, а також тим фактом, що викладач пропонує, або ж навіть нав'язує студентам свої ціннісні орієнтири, не маючи чіткого уявлення про їхню аксіосферу. Сучасна молодь досить вороже сприймає такі спроби своїх наставників та категорично заперечує їх, особливо якщо вони відрізняються або суперечать їхній власній обраній позиції (форми заперечення найчастіше пасивні: відсутність реакції, ігнорування, відмовчування, залишення слів та дій викладача поза увагою тощо).

Останні дослідження студентського контингенту показують, що серед групи *ризиків стосунків* студенти найбільше побоюються кібербулінгу з боку своїх однокурсників [13, с. 88].

Internet-навчання, так само як і соціальні мережі, стає вдалою та зручною платформою для кібербулінгу, адже дозволяє анонімно та безкарно цькувати об'єкт своїх психологічних атак. У студентів можуть викликати острах також зауваження, приниження, образи окремих викладачів у їхню адресу, що є, втім, прерогативою не лише дистанційного навчання.

Разом з тим виникає проблема відсутності соціалізуючої ролі освіти, адже віртуальний простір не здатний забезпечити студента реальним соціальним середовищем, в якому він може практикувати свої навички, тоді як традиційний університет – це лабораторія для життєвого досвіду [14]. Спричинені вимушеною відірваністю від соціуму, у здобувачів формуються негативні емоції, викликані почуттям глибокої самотності [14; 1].

Через відсутність безпосереднього емоційного, енергетичного, сугестивного контакту між викладачем та студентами виникає ефект знеособлення суб'єктів освітнього процесу [3], що негативно позначається на емоційному та психологічному стані усіх його учасників. Крім того, повністю або частково зникають такі важливі психологічні ресурси, що впливають на результати навчання, як емпатія та інтеракція [9].

Онлайн-навчання створює також сприятливі умови для потенційних ризиків, які складають загрозу для викладачів, серед яких: демонстрація студентами байдужості, незацікавленості, зневажливого ставлення до свого вчителя, нестриманості, іноді навіть агресивності.

Однак, найбільше занепокоєння викликає, ясна річ, багатий та різноманітний інструментарій маніпуляцій, яким студенти вправно і віртуозно користуються. Кожному викладачу неодноразово доводилося вислуховувати від своїх підопічних такі пояснення-виправдання відсутності на заняттях, незадовільної підготовки, невиконаних/ненадісланих самостійних робіт або індивідуальних завдань тощо, як наприклад, «не працює Internet», «поганий зв'язок», «перевантажена лінія», «вимкнене світло», «ремонтні роботи», «зламався комп'ютер», «завис ноутбук», «вкрали телефон», «щось трапилось з мікрофоном/камерою», «збій програми», «неправильний пароль доступу до хмари», «проблеми з додатком», «зламали акаунт» тощо.

Деякі талановиті майстри з невичерпним творчим потенціалом навіть можуть імітувати зависання обраної для онлайн-навчання платформи під час усної відповіді або створювати ефект налаштування звука при підключенні до онлайн-сесії. Викладач, з одного боку, не може не повірити цим заявам, адже такі прикрі випадки дійсно трапляються, а з іншого – не може перевірити їх, заперечити чи спростувати, і цим самим ризикує опинитися в ролі введеного в оману учасника процесу, якому доводиться мовчазно миритися зі своїм статусом.

У сучасній освітній ситуації склалася, у свою чергу, цікаві та досить неоднозначні взаємини між досвідченим педагогом та педагогом-початківцем. І справді, педагоги початківці володіють технічними засобами електронного середовища на високому рівні, однак допускають часто фактичні та змістовні помилки, які приховуються за комп'ютерною компетентністю [13].

Окрім вищезазначених дидактичних ризиків, представники науково-педагогічного колективу додатково виокремлюють так звані *методичні* ризики, які не можуть не турбувати, адже стоять на заваді реалізації продуктивної освітньої діяльності.

Це такі ризики, як: недостатній рівень знань студентів з профільюючих дисциплін, відсутність пізнавального інтересу, невміння робити нотатки лекцій, складати тези, плани, формулювати відповідь, виокремлювати головну інформацію від основної.

Одним із найважливіших ризиків цієї групи є неможливість здійснення якісного контролю знань студентів та отримання об'єктивних даних під час як усного, так і письмового оцінювання, адже важко прослідкувати використання студентами різноманітних електронних гаджетів, які допомагають отримати оперативні підказки від однокурсників, знайти правильні відповіді в наявних лекційних та методичних матеріалах, електронних посібниках, мережі Інтернет тощо.

Висновки. Як бачимо, виникнення потенційно можливих ризиків взаємодії суб'єктів освітнього процесу під час онлайн-навчання прямо чи опосередковано спровоковане дефіцитом нормального, живого спілкування, як студентів з викладачами, так і між собою.

Загроза реалізації ймовірних ризиків онлайн-навчання здебільшого сприймається крізь призму сутності і можливостей традиційного аудиторного навчання, у світлі неминучого порівняння їхніх переваг та недоліків, ефектів та дефектів.

Можливо, це пов'язано з, як виявилось, не таким легким, процесом подолання психологічного бар'єру як у викладачів, особливо старшого покоління або просто більш консервативного типу мислення, так і студентів, призвичаїтись до новітніх трансформацій освітнього процесу, можливо, зі стійким переконанням, що навчання у вузі – це не лише засвоєння знань, формування умінь, навичок, компетенцій тощо, а виховання особистості, процес її духовного та культурного зростання, що

вимагає більшої глибини у взаєминах викладач – студент, з почуттям певної ностальгії за класичною академічною атмосферою.

Запровадження онлайн-навчання вимагало суттєвих змін методики викладання та форм навчання, переструктурування навчального матеріалу, способів його викладу, залучення новітніх технологій та мультимедійних засобів тощо, спрямованих на досягнення основної мети освітнього процесу та задоволення потреб здобувачів.

Однак, кількість та різноманіття виниклих ризиків показує, що його не можна сприймати як основну форму навчання у вищій школі. Онлайн-навчання – це скоріше тимчасове рішення нагальних проблем, пов'язаних зі спалахами епідемії коронавірусу. Оскільки загальна епідеміологічна ситуація в країні на разі залишається незмінною і, відповідно, необхідність застосування онлайн-навчання не зникає, особливе значення мають подальші методичні та наукові розробки щодо мінімізації існуючих ризиків.

Література

1. *Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія* [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.]; за заг.ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
2. Киричук О. В. *Проблеми психології педагогічної взаємодії. Психологія: Респ. наук.- метод. зб* [редкол.: О.В.Киричук (відп.ред.) та ін.], 1991, Вип. 37. С. 3–12.
3. Марчук Н. Ю. Психолого-педагогические особенности дистанционного обучения. *Педагогическое образование в России*, 2013. № 4, С. 78–85.
4. Мижериков В. А. *Словарь-справочник по педагогике*. М.: ТЦ Сфера, 2004, 448 с.
5. Пінська О. Л. Міжособистісні відносини як психологічний чинник педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вищій школі. *Вісник університету умені Альфреда Нобеля. Серія «Педвгогіка і психологія».* Педагогічні науки, 2017. № 2 (14). С. 95–100.
6. *Проблеми и предизвикателства пред дистанционното обучение по време на извънредното положение.* Анализ на резултатите от пилотното изследване за дистанционното обучение сред студенти на СУ и НСА и сред преподавателите от СУ (април – май 2020) [А. Карагеоргиева, С. Минева, Е. Стойкова-Доганова та ін.]. Софія, 2020. 60 с.

7. Рангелова Емилия. Взаимодействието между университетския преподавател и студента в условията на «онлайн» обучение. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади.* Четвърта книга. Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 131–134.
8. Степанова. Весна 2020, COVID-19: психологически аспекти перехода на обучение онлайн. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади.* Четвърта книга. Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 155–157.
9. Фадеев Е. В. Организационные и психологические проблемы дистанционного обучения. *Мир науки, культуры, образования*, 2017. № 3 (64). С. 308–310.
10. Федотенко И. Электронно-дистанционное образование: риски, вызовы, ресурсы. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади.* Четвърта книга. Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 135–138.
11. Чумак В. В. Психологічні особливості педагогічної взаємодії у віртуальному освітньому просторі. *Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (присвячена 30-річчю незалежності України): зб. тез доп. ІХ міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 25 верес.–25 жовт. 2021 р.К., 2021.*
12. Щерева Д. Проблеми на взаимодействието преподавател – студент в условията на онлайн обучение по време на карантина. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади.* Четвърта книга. Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 151-154
13. Югфельд И. А. Риски взаимодействия субъектов в образовательной среде современного университета. *Взаимодействие на преподавателя и студента в условията на университетското образование: актуални проблеми, съвременни изследвания, опит. Сборник с научни доклади.* Четвърта книга. Габрово: АППС-2020. «ЕКС-ПРЕС», 2020. С. 85-89
14. Kokareva, A., & Khomenko-Semenova, L. Analysis of Professional Motiveness and Pedagogical Skills of Teachers. *Danish Scientific Journal (DSJ)*, 2019, p. 17–22.
15. Shivacheva V. Methodological aspects of master's programs, based on research. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 5–8.
16. Zheleva E. methodology of the training in health care system for preparation of the future medical professionals to work with children and adults with special needs. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 61–68.

References

1. *Dystantsiyne navchannya: psykholohichni zasady: monohrafiya* (2012), [M. L. Smul'son, Yu. I. Mashbyts', M. I. Zhalda et al.]; za zah.red. M. L. Smul'son. Kirovohrad: Imeks-LTD. 240 s.
2. Kyrychuk, O. V. (1991), Problemy psykholohiyi pedahohichnoyi vzayemodiyi. *Psykholohiya: Resp. nauk.- metod. zb* [redkol.: O.V.Kyrychuk (vidp.red.) ta in.]. Vyp. 37. S. 3–12.
3. Marchuk, N. Yu. (2013), Psikhologo-pedagogicheskie osobennosti distanczionnogo obucheniya. *Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii*, no 4, S. 78–85.
4. Mizherikov, V. A. (2004), *Slovar`-spravochnik po pedagogike*. M.: TCz Sfera. 448 s.
5. Pins'ka, O. L. (2017), Mizhosobystisni vidnosyny yak psykholohichnyy chynnyk pedahohichnoyi vzayemodiyi sub"yektiv osvith'oho protsesu u vyshchih shkoli. *Visnyk universytetu umeni Al'freda Nobelya. Seriya «Pedvohika i psykholohiya»*. Pedahohichni nauky, no 2 (14). S. 95–100.
6. *Problemi i predizvikatelstva pred distanczionnoto obuchenie po vreme na izv`nrednoto polozhenie. Analiz na rezultatite ot pilotnoto izsledvane za distanczionnoto obuchenie sred studenti na SU i NSA i sred prepodavatelite ot SU* (april – maj 2020) [A. Karageorgieva, S. Mineva, E. Stojkova-Doganov ta in.]. Sofiya. 60 s.
7. Rangelova, Emiliya (2020), Vzaimodejstviето mezhdu universitetskiya prepodavatel i studenta v usloviyata na «onlajn» obuchenie. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». S. 131.
8. Stepanova, Vesna (2020), COVID-19: psikhologicheskie aspekty` perekhoda na obuchenie onlajn. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». S. 155–157.
9. Fadeev, E. V. (2017), Organizaczionny`e i psikhologicheskie problemy` distanczionnogo obucheniya. *Mir nauki, kultury`, obrazovaniya*, 2017. no 3(64), p. 308–310.
10. Fedotenko, I. (2020), E`lektronno-distanczionnoe obrazovanie: riski, vy`zovy`, resursy`. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. *Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga*. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». p. 135–138.
11. Chumak, V. V. (2021), Psykholohichni osoblyvosti pedahohichnoyi vzayemodiyi u virtual'nomu osvith'omu prostori. *Virtual'nyy osvith'niy prostir: psykholohichni problemy (prysvyachena 30-richchyu nezalezhnosti Ukrayiny): zb. tez dop. IX mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf., m. Kyiv, 25 veres.–25 zhovt.*

12. Shhereva, D. (2020), Problemi na vzaimodejstvieto prepodavatel – student v usloviyata na onlajn obuchenie po vreme na karantina. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». p. 151–154.
13. Yugfel`d, I. A. (2020), Riski vzaimodejstviya sub`ektov v obrazovatel`noj srede sovremennogo universiteta. Vzaimodejstvie na prepodavatelya i studenta v usloviyata na universitetskoto obrazovanie: aktualni problemi, s`vremenni izsledvaniya, opit. Sbornik s nauchni dokladi. Chetv`rta kniga. Gabrovo: APPS-2020. «EKS-PRES». 2020. p. 85–89.
14. Kokareva, A., & Khomenko-Semenova, L. Analysis of Professional Motiveness and Pedagogical Skills of Teachers. *Danish Scientific Journal (DSJ)*. 2019, p. 17–22.
15. Shivacheva V. Methodological aspects of master's programs, based on research. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 5–8.
16. Zheleva E. methodology of the training in health care system for preparation of the future medical professionals to work with children and adults with special needs. *Contemporary university education*, 2019. Vol. 4. p. 61–68.

Daryna F. STOIANOVA,

candidate of Philological Sciences, Associate Professor of General and Slavic Linguistics Department Odesa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine; e-mail: dari_bg@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9741-2519>

**PROBLEMS OF INTERACTION OF SUBJECTS OF EDUCATION
PROCESS DURING ONLINE LEARNING**

Abstract. The article is devoted to the study of the main interaction of subjects of the educational process problems during online learning. Special attention is paid to the phenomenon communications between educators and students as a basic and the most important form of the successful pedagogical interaction.

The different types of the potential risks which may occur during educational process is caused by sudden and urgent modern education system associated with the spread of coronavirus infection.

Keywords: interaction, subjects of the educational process, online learning, traditional version of learning, risk.